Rafał Pilarek

Zakład Etnologii i Folklorystyki Wydział Filozoficzno-Historyczny
Instytut Etnologii i Antropologii Kulturowej
Uniwersytet Łódzki

Łódź w oczach młodzieży ze Wschodu Relacje słuchaczy Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców Uniwersytetu Łódzkiego

1. Studenci-cudzoziemcy w Polsce

Edukacja międzynarodowa nie jest zjawiskiem nowym ani charakterystycznym dla cywilizacji zachodniej, a pojęcie uczenia się w obcym kraju jest tak stare jak spisana historia. Gwałtowny rozwój międzynarodowej wymiany studentów nastąpił jednak po II wojnie światowej. W połowie lat siedemdziesiątych studiowało w różnych krajach świata około 600 tys. obcokrajowców¹. Zdecydowana większość studiujących wówczas cudzoziemców kształciło się w krajach rozwiniętych, głównie w USA, Kanadzie, Francji, NRF, Związku Radzieckim i Wielkiej Brytanii.

W Polsce do 1957 r. kształciło się rocznie od 300 do 600 studentów cudzoziemców, w latach 1957–1968 przeciętnie około 1000². Pomimo iż kształcenie studentów zagranicznych ma w naszym kraju długą tradycję, obcokrajowcy stanowili na polskich uczelniach zawsze niewielki odsetek ogólnej liczby wszystkich studiujących. W latach siedemdziesiątych. wynosił on około 0,5%, a w latach osiemdziesiątych niewiele ponad 1%³. W połowie lat osiemdziesiątych wśród 33 krajów Europy, Polska zajmowała 22. miejsce pod względem liczby studentów-cudzoziemców⁴. Wówczas to pojawili się pierwsi polonijni studenci z ówczesnego ZSRR.

¹ J. Mucha, *Polonijni studenci z byłego ZSRR w ojczyźnie przodków. Zagraniczni słuchacze Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w sytuacji kontaktu kulturowego*, „Przegląd Polonijny” 2001, z. 1, s. 6.

² J. Michowicz, *Środowisko studenckie Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców Uniwersytetu Łódzkiego*, „Życie Szkoły Wyższej” 1980, nr 4, s. 69.

³ E. Nowicka, S. Łodziński, *Polacy w cudzych oczach (Doświadczenia Zagranicznych studentów w Polsce)*, „Kultura i Społeczeństwo” 1992, t. XXXVI, nr 2, s. 113.

⁴ P. deCarvalho, *Studenci obcokrajowcy w Polsce. Studium nad postawami wobec innych narodów, ras i grup etnicznych*, t. 3, Warszawa 1990, s. 22.

Z materiałów Biura Uznawalności Wykształcenia i Wymiany Międzynarodowej wynika, że w latach 1986/1987 i 1987/1989 w Polsce kształcił się zaledwie jeden student polskiego pochodzenia z ZSRR, natomiast dwa lata później było już ich 684⁵. W 1990 r. uczyło się w naszym kraju 7080 obcokrajowców, a jest to o kilkanaście razy mniej niż w innych krajach zachodnich czy byłych socjalistycznych. Przeważali głównie obywatele tzw. socjalistycznych krajów arabskich i azjatyckich oraz krajów „Czarnej Afryki”. Studenci zagraniczni studiujący w Polsce wybierali przede wszystkim kierunki techniczne i medyczne, w mniejszym stopniu natomiast kierunki uniwersyteckie oraz artystyczne⁶. W roku akademickim 1996/1997 studiowało w Polsce 8296 obcokrajowców. Studentów polonijnych było 3798, a zatem 45%. Większość z nich pochodziła z Europy Wschodniej i Azji⁷.

W roku akademickim 2009/2010 studiowało na polskich uczelniach 17 tys. cudzoziemców, natomiast rok później już 21,5 tys. W ostatnich latach największym powodzeniem w grupie studentów-cudzoziemców cieszyły się kierunki medyczne, ekonomiczne, administracyjne, społeczne i humanistyczne. Najliczniejszą grupę cudzoziemców studiujących w Polsce w roku akademickim 2009/2010 tworzyli studenci z Europy – łącznie 15,6 tys. osób, w tym głównie z Norwegii, Szwecji, Ukrainy i Białorusi. W kolejnym roku akademickim studenci polonijni stanowili 19,2% ogółu studiujących w Polsce cudzoziemców. Pomimo wzrostu liczby studentów-cudzoziemców polskiego pochodzenia, ich odsetek w ogólnej liczbie studentów obcokrajowców zmalał ze względu na znaczny wzrost liczby wszystkich studentów cudzoziemców studiujących w Polsce. Edukacją na wyższych uczelniach w Polsce zainteresowana była przede wszystkim, mająca polskie korzenie, młodzież z krajów Europy Wschodniej, w tym m. in. z Białorusi, Litwy i Ukrainy⁸.

Obecnie w Polsce znajduje się 15 ośrodków kształcenia języka polskiego dla cudzoziemców; zlokalizowano je przy dużych ośrodkach akademickich (Kraków, Częstochowa, Katowice, Lublin, Toruń, Warszawa, Wrocław, Rzeszów, Poznań, Opole i Łódź)⁹.

⁵ J. Małyszko, *Początki kształcenia w Polsce młodzieży polskiej ze Wschodu i związane z tym regulacje prawne*, <http://www.toya.net.pl/~maceikianec/ostud/malyszko.htm>, [02.03.2012]

⁶ E. Nowicka, S. Łodziński, *op. cit.*, s. 113.

⁷ J. Mucha, *op. cit.*, s. 7.

⁸ Dane GUS: *Szkoły wyższe i ich finanse w 2010 roku*, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/PUBL_e_szkoły_wyższe_2010.pdf, [08.02.2012].

⁹ Pełny wykaz ośrodków kształcących cudzoziemców w Polsce znajduje się na internetowej stronie Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego, <http://www.nauka.gov.pl/szkolnictwo-wyzsze/sprawy-miedzynarodowe/jezyk-polski-za-granica/szkoły-jezyka-polskiego-dla-cudzoziemcow/>, [15.02.2012].

2. Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców Uniwersytetu Łódzkiego. Rys historyczny

Kształcenie studentów zagranicznych w Łodzi ma blisko sześćdziesięcioletnią historię. Wyjątkową rolę w tym procesie odegrało Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców Uniwersytetu Łódzkiego (SJPdC UŁ), które przez szereg lat było jedyną wyspecjalizowaną placówką zajmującą się przygotowaniem cudzoziemców do studiów w Polsce. Łódzkie Studium jest nie tylko najstarszą tego typu placówką w kraju, ale także największą¹⁰, ponieważ jej absolwenci stanowią obecnie 80% wszystkich cudzoziemców studiujących w Polsce¹¹.

W roku akademickim 1952/1953 przyjechała do Łodzi pierwsza grupa słuchaczy z Korei Północnej, licząca 132 osoby. Polska odpowiedziała wówczas na apel ONZ i zobowiązała się do pomocy młodzieży z krajów tzw. Trzeciego Świata¹². W kolejnych latach do Łodzi przybywali studenci z Chin i Wietnamu¹³.

Od połowy lat pięćdziesiątych do końca lat osiemdziesiątych następował stały wzrost liczby słuchaczy SJPdC UŁ. W latach 1968–1980 najliczniej reprezentowany był kontynent azjatycki (2278 osób), następnie afrykański (910), europejski (698), północno- i południowo-amerykański (678). Niezwykle dynamicznie rosła liczba studentów z krajów Ameryki Łacińskiej. Wystarczy przypomnieć, że w latach 1979/1980 zwiększyła się dziesięciokrotnie w porównaniu z rokiem 1968. Lata osiemdziesiąte były okresem dalszego, intensywnego rozwoju placówki¹⁴. Podwoiła się liczba słuchaczy do ponad 600 rocznie, z których uformowano blisko 50 grup dydaktycznych. Do końca lat osiemdziesiątych w łódzkim ośrodku przeważali studenci z krajów tzw. Trzeciego Świata.

Rok 1989 wyraźnie odmienił sytuację Studium. Transformacja systemu politycznego i społeczno-ekonomicznego w naszym kraju wywołała zasadnicze zmiany w polityce zagranicznej Polski. Nowe władze zainteresowały się losem Polaków i Polonii na Wschodzie, w wyniku czego znaczną część stypendiów zarezerwowano dla rodaków żyjących na terenie ZSRR, a po jego rozpadzie w grudniu 1991 r. – byłych republik Związku Radzieckiego.

Należy nadmienić, że pojęcia Polaka i polskości na Wschodzie cechują się wieloznacznością. Polacy żyją bowiem na obszarze od Bugu po Kamczatkę: na terenie Białorusi, Ukrainy, Litwy, w Kazachstanie, nad Uralem, w autonomicznych republikach syberyjskich (Buriacji, Chakasji, Jakucji), a także na Dalekim Wschodzie

¹⁰ E. Nowicka, S. Łodziński, *op. cit.*, s. 114.

¹¹ http://sjpdc.uni.lodz.pl/tresc_pl.php?akcja=pokaz&show=polskaż, [05.10.2011].

¹² B. Łaciak-Nowak, B. Rakowski, *Łódzka Wieża Babel*, „Kronika. Pismo Uniwersytetu Łódzkiego”, wydanie specjalne, Łódź 2005, s. 233.

¹³ W. Dembowski, *Powstanie i działalność SJPdC w UŁ*, „Przegląd Ekonomiczno-Społeczny Miasta Łodzi” 1975, nr 2, s. 225.

¹⁴ J. Michowicz, *op. cit.*, s. 67.

– na Kamczatce, w Kraju Nadmorskim, Obwodzie Amurskim oraz autonomicznym Okręgu Koriackim. Sytuacja społeczna, kulturowa i psychologiczna diaspory polskiej jest jednak bardzo zróżnicowana. Obywatele litewscy pochodzenia polskiego czują się Polakami, znają kulturę, język i historię Polski. Są zaznajomieni z polską obyczajowością oraz wyznają katolicyzm. Natomiast polskość na Białorusi jest ograniczona do świadomości związków rodzinnych z Polską, niepełnej znajomości języka i słabej wiedzy o kulturze przodków. Z kolei Polacy z Kazachstanu świadomi są faktu, iż ich przodkowie wywodzili się z Polski. Wiedza o przeszłości zatrzymała się na pokoleniu ich dziadków, którzy kultywowali swoją regionalną kulturę polską, polski język, obyczaje i wiarę katolicką. Świadomi i dumni ze swojego polskiego pochodzenia są potomkowie Polaków zamieszkujący różne rejony Syberii¹⁵. Ich związki z polskością wyrażają się m. in. w kultywowaniu wzorów kulturowych, znajomości języka polskiego oraz zachowaniu religii¹⁶.

Idea kształcenia polskiej młodzieży ze Wschodu została zainicjowana przez polskie organizacje na Wschodzie oraz tzw. towarzystwa kresowe w Polsce. Organizacje te na początku lat aktywnie uczestniczyły w opracowaniu i wdrażaniu rządowego programu wspierania środowisk polonijnych na Wschodzie. Efektem tych prac była przyjęta ustawa z 5 listopada 1991 r., umożliwiająca kształcenie w Polsce (w szkołach średnich i wyższych) zamieszkałym za granicą Polakom oraz osobom polskiego pochodzenia. Od tej pory stypendia rządowe, które trafiały dotychczas do przedstawicieli krajów tzw. Trzeciego Świata, miały być przeznaczone dla Polaków ze Wschodu. Jednym z głównych powodów, dla których władze państwowe zachęcały do studiowania w Polsce, była chęć wspierania rozwoju oświaty i kultury polskiej oraz zintensyfikowania procesu odradzania tożsamości narodowej Polaków na Wschodzie¹⁷. Kształcenie polskiej młodzieży ze Wschodu miało również na celu odbudowę inteligencji w społecznościach polonijnych¹⁸. Od samego początku Biuro Kształcenia Zagranicznego Ministerstwa Edukacji Narodowej czuwało nad rekrutacją na studia w Polsce młodzieży z byłego ZSRR.

Pierwsza 44-osobowa grupa młodzieży ze Wschodu pojawiła się na rocznym kursie w Łodzi w roku akademickim 1989/1990¹⁹. Rok później w łódzkim

¹⁵ E. Nowicka, *Polacy czy cudzoziemcy. Polacy za wschodnią granicą*, Kraków 2000, s. 8, 10–11.

¹⁶ B. J. Kozłowski, *Spolecznosc polska w Środkowej Syberii*, <http://www.wspolnota-polska.org.pl/index15da.html?id=pwko111>, [02.03.2012].

¹⁷ B. Wizimirska, *Polityka wobec Polonii, emigracji i Polaków za granicą. MSZ, MEN*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej” 1991, s. 156–157.

¹⁸ J. Małyszko, *Początki kształcenia w Polsce młodzieży polskiej ze Wschodu i związane z tym regulacje prawne*, [w:] *Mniejszość polska na rozdrożu*, red. R. Wyszyński, Warszawa 2005, <http://www.toya.net.pl/~maceikianec/ostud/ksiazka.htm#Spis%20rzeczy>, [07.10.2011].

¹⁹ B. Rakowski, *Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców Uniwersytetu Łódzkiego (1958–2008)*, „Acta Universitatis Lodziensis” 2010, Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców 17, s. 10.

ośrodku uczyło się 590 studentów z 66 krajów, z czego najwięcej przyjechało z ówczesnego ZSRR (112 słuchaczy, co stanowiło blisko 19% wszystkich uczestników). Większość z nich była stypendystami rządu Rzeczypospolitej Polskiej. W latach 1991–1997 obserwujemy stały wzrost liczby studentów polskiego pochodzenia przybyłych ze Wschodu. Stanowili oni wówczas od 20 do 30% wszystkich słuchaczy Studium²⁰. Stała tendencja wzrostowa utrzymywała się także w latach 1998–2004²¹. W ostatnim okresie młodzież ze Wschodu stanowi blisko 40% wszystkich uczących się w łódzkim Studium. W grupie tej począwszy od 1992 r. najliczniej reprezentowani są Polacy z Białorusi (ich skumulowana liczba wynosi 631), Ukrainy (483), Kazachstanu (289) i Rosji (235)²².

3. Młodzież ze Wschodu w łódzkim Studium

Należy podkreślić, że studiowanie w Polsce jest traktowane przez młodzież ze Wschodu jako szansa awansu zawodowego i społecznego. Nauczyciele, którzy ukończyli studia w Polsce są wysoko cenieni za wschodnią granicą Rzeczypospolitej Polskiej²³.

Słuchacze łódzkiego ośrodka kierowani są do Studium za pośrednictwem polskich placówek konsularnych, najczęściej na wniosek różnego rodzaju organizacji społeczno-oświatowych i kulturalnych, takich jak: Związek Polaków na Białorusi, Polska Macierz Szkolna, Związek Polaków w Rosji, Związek Polaków na Ukrainie, Związek Polaków w Kazachstanie, polskich parafii i szkół na Wschodzie oraz tzw. towarzystw kresowych, działających w Polsce (na przykład: Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”)²⁴. Cały ciężar organizacyjny studiów Polaków ze Wschodu spoczywa natomiast na barkach Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Młodzież polskiego pochodzenia przybyła z Białorusi, Ukrainy, Kazachstanu i Rosji, zakwalifikowana przez ministerstwo na studia w Polsce, odbywa w łódzkim ośrodku tzw. sesję orientacyjną. Sesja ta ma na celu selekcję i weryfikację kandydatów na studia pod kątem znajomości języka polskiego oraz kompetencji merytorycznych. Po ukończeniu sesji orientacyjnej część studentów kierowana jest bezpośrednio na studia do wybranych uczelni, natomiast słuchacze nieznający języka bądź znający go w stopniu niewystarczającym pozostają na 9-miesięcznym

²⁰ G. Zarzycka, *Dyskurs prasowy o cudzoziemcach. Na podstawie tekstów o Łódzkiej Wieży Babel i osobach czarnoskórych*, Łódź 2006, s. 45.

²¹ *Ibidem*, s. 47.

²² B. Rakowski, *op. cit.*, s. 15.

²³ E. Nowicka, *op. cit.*, s. 46.

²⁴ *Raport o sytuacji Polonii i Polaków za granicą Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Warszawa 2009*, http://www.msz.gov.pl/files/docs/polonia/Raport_PPG.pdf [07.10.2011].

kursie przygotowawczym. Pobyt w Łodzi dla słuchaczy Studium może trwać od kilku tygodni (w przypadku osób, które pozytywnie zaliczą sesję orientacyjną) do nawet 6 lat (w przypadku podjęcia studiów na uczelniach łódzkich)²⁵. Zdarza się też, że niektórzy absolwenci podejmują decyzję o pozostaniu w Łodzi na stałe, zakładając tu rodziny i podejmując pracę zawodową. Warto zatem poznać ich opinie o mieście Rubinsteina i Tuwima.

W pierwszym okresie pobytu w łódzkim Studium słuchacze stają przed koniecznością dostosowania się do nowego środowiska społeczno-kulturowego, a także nowej dla nich roli studenta²⁶. Odczucie skutków szoku kulturowego pogłębiają u młodzieży ze Wschodu braki w znajomości języka polskiego, które w pierwszym etapie pobytu w Łodzi sprawiają uczestnikom Studium największe trudności adaptacyjne²⁷. Należy pamiętać, że słuchacze rozpoczynający studia w Łodzi to ludzie bardzo młodzi (17.–18.-letni), którzy niejednokrotnie dotkliwie odczuwają tęsknotę za krajem rodzinnym.

W ocenie wykładowców łódzkiego Studium słuchacze, którzy przybywali do Łodzi w połowie lat dziewięćdziesiątych zza wschodniej granicy, byli „wyciszeni i trudni do określenia, dużo bardziej powściągliwi w wyrażaniu emocji, niż ich dotychczasowi wychowankowie: Arabowie, Latynoamerykanie i Afrykanie”²⁸. Sporo rozczarowań i frustracji budziły niekiedy spotkania Polaków ze Wschodu z mieszkańcami Łodzi. Rezultatem tych kontaktów było niejednokrotnie odrzucenie i niezrozumienie, co przekładało się na poczucie wyobcowania tych pierwszych²⁹. Brak bliższej wiedzy na temat Polaków ze Wschodu stwarzała mieszkańcom Łodzi poważne trudności kategoryzacyjne w bezpośrednich kontaktach z nimi; zastanawiali się, czy to jeszcze Polak, czy już może Rosjanin, zwany w żargonie „Ruski”. Przyjeżdżający szybko uświadamiali sobie, że przez otoczenie są postrzegani w pierwszej kolejności jako cudzoziemcy, w drugiej jako Polacy.

Należy pamiętać, iż mieszkańcy byłego Związku Radzieckiego pochodzenia polskiego żyli całe dziesięciolecie mitem o Polsce jako kraju szczęśliwości i dobrobytu, podczas gdy w Polsce utrwał się stereotyp Polaka ze Wschodu³⁰. Warto zaznaczyć, że przez wiele lat odmiennych kolei życia Polacy stworzyli wizerunek Polaka ze Wschodu bardzo bliski prototypowi Polaka z Polski³¹.

²⁵ G. Zarzycka, *op. cit.*, s. 42.

²⁶ S. Łodziński, *Obcy studenci. Główne problemy adaptacyjne*, [w:] *Gość w dom. Studenci z krajów Trzeciego Świata*, red. E. Nowicka, S. Łodziński, Warszawa 1993, s. 92.

²⁷ G. Rudziński, *Kształcenie Polaków ze Wschodu a lektorat języka polskiego*, [w:] *Kształcenie Polaków ze Wschodu w Polsce (1989–1995)*, red. J. Mazur, Lublin 1996, s. 81.

²⁸ G. Zarzycka, *op. cit.*, s. 88.

²⁹ *Ibidem*, s. 87.

³⁰ O. Gorbaniuk, J. Gorbaniuk, *Problemy tożsamości Polaków zza wschodniej granicy studiujących w Polsce*, „Przegląd Polonijny” 1997, z. 3, s. 133.

³¹ Maria Jarymowicz utrzymuje, że wizerunek Polaka ze Wschodu został stworzony na podstawie fragmentarycznych danych wyrwanych z konkretnego kontekstu społeczno-historycznego i bez

3. Metodologia badań własnych

Przedmiotem badań ankietowych przeprowadzonych na przełomie października i listopada 2011 r. był wizerunek Łodzi wśród słuchaczy SJPdC UŁ, pochodzących zza wschodniej granicy Rzeczypospolitej Polskiej. Podmiotem badania byli studenci, którzy przybyli do łódzkiego Studium w okresie od września do października 2011 r. z terenów Białorusi, Ukrainy, Rosji, Uzbekistanu, Turkmenistanu i Kazachstanu. Badanie odbyło się po upływie około miesiąca od chwili przyjazdu młodzieży ze Wschodu do Łodzi. Szczególnie interesujące wydają się bowiem obserwacje i opinie młodych ludzi wkrótce po ich przyjeździe do Polski, w okresie pierwszej fazy adaptacji i bezpośredniej konfrontacji społeczno-kulturowej. Powstają one niejako „na gorąco”, spontanicznie, co umożliwia uchwycenie „świeżego” spojrzenia na miasto, pozbawione późniejszej przemyślanej oceny i interpretacji. Nieomal wszyscy studenci biorący udział w badaniach (96,7%) na czas trwania nauki w Studium zamieszkali w akademiku, mieszczącym się w Łodzi, przy ulicy Matejki 21/23 (w tym samym budynku mieści się Studium i akademik). Około 2,0% skorzystało z wynajętego mieszkania, a 1,0% z domu wycieczkowego. Badania skoncentrowały się na kilku obszarach: wyobrażeniach i opiniach o mieście, infrastrukturze, architekturze, walorach turystycznych, kulturze i rozrywce, poziomie życia oraz zjawiskach patologicznych. Ponadto respondenci zapytani zostali, co sądzą o mieszkańcach Łodzi.

W roku akademickim 2011/2012 w Studium Języka Polskiego dla Cudzoziemców Uniwersytetu Łódzkiego podjęło naukę 446 słuchaczy, w tym 103 przybyło zza wschodniej granicy Rzeczypospolitej Polskiej³². Badaniem zostały objęto 91 osób, co stanowi ponad 88% docelowej grupy badawczej. Badania ankietowe przeprowadzono podczas lekcji języka polskiego w grupach utworzonych z młodzieży przybyłej ze Wschodu (w klasach rosyjskojęzycznych znaleźli się także studenci z Australii (1), Syrii (1), Wysp Zielonego Przylądka (1) oraz Chin (1).

W badaniach najliczniej reprezentowana była młodzież, która przybyła z Białorusi (70,3% respondentów). Kolejne miejsca zajęli studenci z Ukrainy (14,2%), Rosji (8,8%), Kazachstanu (3,7%) oraz Turkmenistanu, Uzbekistanu i Polski (po 1% badanych z każdego z tych państw) – tab. 1.

uwzględnienia wpływu, jaki wywiera konieczność dostosowania się do wymagań innego środowiska społecznego. Nie przesądza to o tożsamości narodowej konkretnej osoby, decyduje natomiast o jej odmienności jako jednostki. Zob. M. Jarymowicz, *Tożsamość jako efekt rozpoznawania siebie wśród swoich i obcych. Eksperymentalne badania nad procesami różnicowania Ja-My-Inni*, [w:] *Tożsamość a odmiennność kulturowa*, red. P. Boski, M. Jarymowicz, H. Malewska-Peyre, Warszawa 1992, s. 213–275.

³² Informacje uzyskane na podstawie bieżącej dokumentacji SJPdC UŁ.

Tabela 1. Słuchacze SJPdC UŁ przybyli ze Wschodu
według kraju pochodzenia (N = 91)

Kraj pochodzenia	Liczba słuchaczy w (%)
Białoruś	70,3
Ukraina	14,2
Rosja	8,8
Kazachstan	3,7
Uzbekistan	1,0
Turkmenistan	1,0
Polska	1,0

Narodowość polską deklarowało blisko 63% respondentów, białoruską 25,6% badanych, rosyjską 6,5%, ukraińską 4,3% oraz jedna osoba wskazała na narodowość białorusko-polską (około 1%) – tab. 2.

Tabela 2. Słuchacze SJPdC UŁ przybyli ze Wschodu
według narodowości

Narodowość	Liczba słuchaczy w (%)
Polska	62,6
Białoruska	25,6
Rosyjska	6,5
Ukraińska	4,3
Białoruska/Polska	1,0

Młodzież pochodząca z Republiki Białoruś przybyła do łódzkiego Studium z Mińska, Brześcia, Grodna i Witebska oraz szeregu mniejszych miejscowości: Lidy, Borysowa, Pińska, Baranowicz i Wołkowyska. Studenci z Ukrainy na stałe mieszkają w: Charkowie, Lwowie, Żytomierzu, Berdyczowie, Dunajowcach, Boryslawiu i Chmielnickim. Federację Rosyjską reprezentowali słuchacze pochodzący z: Kaliningradu, Jelizowa (Kraj Kamczacki), Irkucka (Syberia), Omska (Obwód Omski), Ałdanu (Jakucja) i Żelaznogorska (Kraj Krasnojarski). Młodzież z Republiki Kazachstanu przybyła do Łodzi z: Astany, Karagandy i Pawłodaru; Turkmenistanu – z Ashabatów oraz Republiki Uzbekistanu – z Taszkientu. Wśród ankietowanych znalazła się jedna osoba pochodzenia polskiego, zamieszkała na terenie Polski (Bielsk Podlaski). Wiek respondentów wahał się od 16 do 32 lat, przy czym zdecydowana większość młodzieży miała 17–18 lat. Wśród badanych było 65 kobiet i 26 mężczyzn.

Ankieta składała się z trzech części. W części pierwszej (informacyjnej) studenci określali swój wiek, płeć, kraj pochodzenia, miejsce zamieszkania, narodowość, obywatelstwo oraz datę przybycia do Łodzi. Ponadto ankietowani wskazywali planowane kierunki przyszłych studiów (tab. 3). W części drugiej pojawiły się pytania mające ustalić stan wiedzy respondentów na temat Łodzi. Część trzecia – główna – skupiona była na ocenach i wrażeniach, jakie miasto wywarło na respondentach. Ankieta zawierała łącznie 18 pytań, z których 3 miały charakter otwarty (dotyczyły one wyobrażeń respondentów o Łodzi przed przyjazdem do Polski, pierwszych wrażeń, towarzyszących młodzieży po przyjeździe do miasta oraz charakterystyki mieszkańców Łodzi).

Ankieta została sporządzona w dwu wersjach językowych; po polsku i po rosyjsku. Pięćdziesięciu siedmiu badanych wybrało ankietę w rosyjskiej wersji językowej, przy czym 37 z nich zostało wypełnionych po polsku, 23 po rosyjsku i jedna po białorusku. Pozostałe 34 ankiety w polskiej wersji językowej respondenci wypełnili w języku polskim. Tylko nieliczne z nich przybrały formę mieszaną; częściowo po polsku częściowo po rosyjsku.

Słuchacze bardzo chętnie sięgali po ankiety sporządzone w języku polskim, pomimo zróżnicowanego poziomu umiejętności językowych, o czym świadczą zawarte w niektórych ankietach błędy i potknięcia językowe. Ewentualne wątpliwości w kwestii zrozumienia treści ankiety były na bieżąco wyjaśniane przez prowadzących zajęcia wykładowców polonistów. Studenci bardzo chętnie wzięli udział w wypełnianiu ankiety.

Tabela 3. Preferowane przez słuchaczy Studium kierunki przyszłych studiów (N = 91)

Kierunek studiów	Ogółem (%)
Lekarski	30,5
Stosunki międzynarodowe	18,4
Inne	14,8
Dziennikarstwo i komunikacja społeczna	5,4
Turystyka i rekreacja	5,4
Administracja	4,3
Elektronika	4,3
Farmacja	3,2
Biotechnologia	3,2
Informatyka	2,1
Ekonomia	2,1
Psychologia	2,1
Technologia żywności	2,1
Ekonomia	2,1

5. Prezentacja wyników badań

Badania koncentrowały się na ocenie wizerunku miasta postrzeganego przez nowo przybyłych studentów zza wschodniej granicy naszego kraju. Główna część badań została poprzedzona ustaleniem stanu wiedzy o Łodzi przed przyjazdem ankietowanych na studia. Zapytano zatem badanych, „czy dysponowali jakąkolwiek informacją o mieście przed przyjazdem na studia do Polski?”. Autor ankiety zaprojektował trzy możliwości odpowiedzi: Nie posiadałem/łam; Tak, informację ogólną oraz Tak, informację szczegółową. Odpowiedzi twierdzącej udzieliło 86,8% respondentów, z czego 81,3% badanych dysponowało informacją ogólną o Łodzi, a 5,5% szczegółową. Na brak jakichkolwiek informacji o mieście wskazało 12% ankietowanych (rys. 1).

Rys. 1. Informacje o Łodzi, jakimi dysponowali studenci przed przyjazdem do Polski (N = 91)

Kolejne pytanie miało za zadanie wykazanie źródeł, z jakich respondenci czerpali informacje o Łodzi przed przyjazdem do Polski. Przygotowano kilka wariantów odpowiedzi: *znajomi i rodzina, Internet, prasa i książki, radio i TV oraz inne, jakie?*

Udzielone odpowiedzi wskazują, że podstawowym źródłem informacji o Łodzi były dla respondentów strony internetowe (45,0%) oraz kanały nieformalne – rodzina i znajomi (17,5%). Zaledwie 1% ankietowanych wskazało na książki i prasę. Rola radia i telewizji została zupełnie pominięta przez młodzież. Zarejestrowano natomiast odpowiedzi, które wskazują, że wiedza o mieście została zaczerpnięta przez respondentów z kilku kanałów informacji równocześnie, tj. od rodziny i znajomych oraz Internetu (31,5%). Pozostałe, łączone źródła informacji o mieście ilustruje tabela 4. Podsumowując zatem, najpopularniejszym źródłem informacji o Łodzi pozostaje Internet, wkrótce po nim plasuje się rekomendacja rodziny lub znajomych. Łącznie na oba te kanały informacji wskazało 94,0% respondentów. Pozostałe źródła wiedzy o mieście pełniły dla badanych funkcję marginalną.

Źródła, z których czerpali informacje o Łodzi respondenci naszego badania, niewiele różnią się od tych, z których korzystali turyści zagraniczni odwiedzający nasze miasto. Świadczą o tym wyniki badań przeprowadzone przez Bogdana

Włodarczyka na temat *Ruchu turystycznego w Łodzi i województwie łódzkim w 2010 roku*. Wykazały one, że najważniejszym dla turystów źródłem informacji o Łodzi były kanały nieformalne, głównie znajomi i rodzina oraz Internet³³. Warto zaznaczyć, że *Raport na temat największych miast Polski z 2011 roku* ujawnia, że Łódź jest słabo widoczna w Internecie i prawie niedostrzegalna lub pomijana w najpopularniejszych przewodnikach³⁴.

Tabela 4. Źródła informacji o Łodzi, z których korzystała młodzież ze Wschodu (N = 91)

Źródło informacji o mieście	Ogółem (%)
Internet	45,0
Rodzina i znajomi	17,5
Rodzina i znajomi; Internet	31,5
Książki/prasa	1,0
Internet; książki/prasa	1,0
Książki/prasa; radio/TV	1,0
Rodzina i znajomi; radio; TV	1,0
Rodzina i znajomi; Internet; radio/TV	1,0
Rodzina i znajomi; Internet; radio/TV; książki; prasa	1,0
Radio/TV	0,0

Ponieważ najważniejszymi dla młodzieży ze Wschodu źródłami informacji o Łodzi były strony internetowe i kanały nieformalne, zwłaszcza znajomi i rodzina, to one, a także funkcjonujące stereotypy i posiadana wiedza miały wpływ na kształt wyobrażeń przyjezdnych o mieście, zanim jeszcze mogli je realnie zobaczyć. W przypadku naszej grupy badawczej możemy mówić o działaniu wyobraźni twórczej, nikt z ankietowanych bowiem w rzeczywistości miasta wcześniej nie widział. W takim wypadku wyobrażenia o mieście mogły być tworzone jako kombinacja znanych elementów³⁵, w tym obiektywnej wiedzy o Łodzi i obiegowych o niej opinii. Pytanie, jak ankietowani wyobrażali sobie Łódź przed przyjazdem

³³ B. Włodarczyk (red.), *Ruch turystyczny w Łodzi i województwie łódzkim w 2010 roku*, Łódź 2011, s. 49–51. Znaczenie opinii rodziny i znajomych w 2010 r. umocniło się do ponad 58% (w 2009 r. – prawie 44%). Blisko dwukrotnie (do 36%) w stosunku do roku 2009 wzrosła popularność Internetu, jako źródła wiedzy o mieście. Turyści korzystali w tym celu zarówno z oficjalnych stron internetowych miasta (głównie Urzędu Miasta Łodzi), jak i odnoszących się do poszczególnych obiektów (na przykład: Manufaktury, lotniska, hoteli). Podkreślano także korzystanie z wyszukiwarki google.pl. Badania wskazują równocześnie na znikomą rolę prasy, radia i telewizji w pozyskiwaniu wiedzy o mieście przez turystów zagranicznych.

³⁴ *Raport na temat największych miast Polski – Łódź*, PricewaterhouseCoopers 2011, <http://www.pwc.pl/pl/publikacje/raport-na-temat-wielkich-miast-polski.jhtml> [06.01.2012].

³⁵ E. Zdankiewicz-Ścigała, T. Maruszewski, *Wyobrażenia jako pierwsza forma doświadczenia generowanego przez jednostkę*, [w:] *Psychologia ogólna*, red. J. Strelau, t. 2, Gdańsk 2006, s. 189.

do Polski, miało charakter otwarty, co umożliwiło młodzieży swobodną wypowiedź. A oto, jak kształtowały się wyobrażenia młodzieży ze Wschodu o Łodzi tuż przed przyjazdem do Polski.

Przeważały wyobrażenia pozytywne o mieście (42,8%). Podkreślano urodę Łodzi, atrakcyjność architektoniczną, nowoczesność miasta, bogatą historię, walory środowiska, kulturę i naukę, życzliwość ludzi oraz rozwinięty handel. Oto niektóre opinie:

Wyobrażałem sobie Łódź jako miasto o bogatej historii i architekturze, miasto młodych; duże ładne miasto z rozwiniętą infrastrukturą, miasto turystyczne, dużo ładnych miejsc; to na pewno piękne miasto, ma dużo pięknych ulic i parków; wyobrażałam sobie Łódź, że jest to wielkie nowoczesne i kolorowe miasto; wyobrażałem sobie, że tu będą piękne ulice, domy. To europejskie miasto.

Wiele opinii wskazuje na to, że Łódź kojarzona była przez młodzież ze Wschodu z miastem przemysłowym; wskazało na to (21,9%) ankietowanych. Wyobrażenie o Łodzi jako o mieście przemysłowym odbierane było przez młodzież w sposób rozmaity. Część respondentów wyrażała się negatywnie o przemysłowym rodowodzie miasta, na przykład:

Myslałam, że Łódź jest dużym, przemysłowym, brudnym miastem; to brzydkie, fabryczne miasto; to szare, puste miasto fabryk; brudne fabryczne miasto; szare industrialne miasto; zadymione miasto przemysłowe.

Inni respondenci wyrażali oceny przeciwne, kojarząc uprzemysłowienie miasta z postępem i technologią:

Oceniałem Łódź jako rozwinięte europejskie miasto o nowoczesnym przemyśle; to wspaniałe miasto przemysłu włókienniczego; Wszędzie króluje technologia i cywilizacja; to miasto o rozwiniętym przemyśle; Tu będzie nowoczesny przemysł.

Pojawiły się także opinie neutralne, na przykład: „miasto przemysłowe; miasto fabryk; dominuje w Łodzi przemysł”.

Zapytaliśmy również respondentów, jak wyobrażają sobie wielkość naszego miasta. Ta kwestia wyraźnie podzieliła badanych. Opinie, że Łódź jest dużym miastem wyraziło 9,8% respondentów, podczas gdy 8,7% uważało, że jest to małe miasto.

Wyraźnie negatywne wyobrażenia o mieście miało 8,5% ankietowanych. Przeważały określenia: „brudne, szare, biedne, nieciekawe miasto”. Oto kilka przykładów takich opinii:

zasmuca zewnątrznie, szare ponure ściany przytłaczają; szare puste miasto, szare ulice przypominające Lwów; duże, brudne miasto, brzydkie, biedne, niebezpieczne; nudne, ponure miasto.

Część respondentów (5,4%) zwróciło uwagę na to, że Łódź jest miastem młodych ludzi bądź miastem studenckim: „W Łodzi jest dużo studentów; miasto młodych; miasto uniwersytetów; fajne miasto dla studentów; w Łodzi jest bardzo dużo młodych”.

Rys. 2. Wyobrażenia młodzieży o Łodzi przed przyjazdem do Polski (N = 91)
Pytanie miało charakter otwarty. Istniała możliwość wskazania wielu odpowiedzi

Uzupełnieniem wyobrażenia studentów ze Wschodu o Łodzi było także doświadczenie nabyte w kontakcie z innymi miastami w kraju. Na pytanie, czy przebywał Pan/Pani kiedykolwiek w innym mieście w Polsce, 91,0% respondentów odpowiedziało twierdząco, a tylko 9%, że nigdy przedtem nie byli w Polsce. Wśród osób, które dotychczas nie odwiedziły Polski, byli studenci z: Kazachstanu, Turkmenistanu, Uzbekistanu oraz azjatyckiej części Rosji, a także jedna osoba z Białorusi (Mińsk). Liczba miejscowości, które wizytowała młodzież w Polsce, wahała się od 2 do 10. Ponad 50% respondentów wskazało, że przed przyjazdem do Łodzi poznało co najmniej cztery polskie miasta. Najczęściej były to duże aglomeracje miejskie: Warszawa, Kraków, Gdańsk, Białystok. Wśród mniejszych miast wymieniano: Zakopane, Kutno, Suwałki, Konin czy Elk. Lista miejscowości na terenie Polski, które odwiedzili respondenci, zawiera aż 34 pozycje.

We wstępie artykułu wskazano, że większość młodzieży przybyła do Łodzi z państw ościennych, tj. z Białorusi, Ukrainy i Rosji (Obwód Kaliningradzki). To bliskie sąsiedztwo było zapewne czynnikiem sprzyjającym podróżom do Polski, zwłaszcza od kiedy na Białorusi została wprowadzona dla mieszkających tam Polaków tzw. Karta Polaka. Należy także zaznaczyć, że wielu respondentów posiada w Polsce swoje bliższe lub dalsze rodziny.

Jak już zaznaczyliśmy wcześniej, naszemu badaniu poddaliśmy studentów w pierwszym miesiącu pobytu w Łodzi (badanie odbyło się na przełomie października i listopada 2011 r.). Interesowało nas bowiem uchwycenie pierwszych odczuć i wrażeń, jakie towarzyszyły respondentom wkrótce po przybyciu do miasta. Świadczy o tym zapytanie: Jakie wrażenia towarzyszyły Panu/Pani w trakcie pierwszego okresu pobytu w Łodzi? Co zwróciło Pana/Pani szczególną uwagę? Z uzyskanych wyników badania swobodnych wypowiedzi wynika, że po blisko miesięcznym pobycie w Łodzi studenci wyrazili 49,2% ocen pozytywnych o mieście. 15,3% spośród nich dotyczyło ogólnego wrażenia, które respondenci określali zwrotami: „pozytywny odbiór, ładne miasto, piękne miasto, podobało się, bardzo podobało się, dobre emocje, dobre wrażenie”. Na szczególną uwagę zasługuje wysoka ocena zieleni miejskiej, zwłaszcza parków (14,2%). Zanotowano w związku

z tym następujące opinie: „w Łodzi są piękne parki, miasto ma dużo zieleni, wiele cudownych parków, zachwycają parki”. Na ocenę tę niewątpliwie wpływ ma fakt, że w okolicy Studium i osiedla studenckiego znajdują się trzy parki (park im. J. Matejki, park im. S. Staszica oraz park 3 Maja), istotnie robiące pozytywne wrażenie. Autor niniejszych badań uważa, że podczas tak krótkiego pobytu na terenie Łodzi studenci nie mogli jednak w pełni docenić walorów zieleni miejskiej, w tym faktu, że na terenie Łodzi zlokalizowany jest największy las miejski w Europie – Las Łagiewnicki³⁶. Na kolejnym miejscu w kategorii ocen pozytywnych (13,1%) uplasowała się architektura miasta. Na szczególną uwagę w ocenie respondentów zasługiwały kamienice przy ul. Piotrkowskiej oraz kościół św. Teresy, położony w niewielkiej odległości od Studium. 9,8% młodzieży wskazało, że atutem Łodzi są centra handlowe, a 7,6%, że są nimi sami łodzianie. Część respondentów podkreślało życzliwość mieszkańców miasta i sympatię, jaką darzą młodzież ze Wschodu. Na dalszych miejscach w kategorii „atuty miasta” znalazł się Uniwersytet Łódzki – 3,2%, dobra komunikacja miejska – 3,2% oraz rozrywka – 2,1% (rys. 3).

Rys. 3. Kategorie, w których respondenci oceniali miasto pozytywnie (N = 91)
Pytanie miało charakter otwarty. Istniała możliwość wskazania wielu odpowiedzi

Dla 42,0% badanych wizerunek Łodzi przedstawia się nieatrakcyjnie. Na taką ocenę miasta składają się: zdewastowane budynki (15,3%), zwłaszcza dworzec PKP Łódź Fabryczna, brud i szarość oraz ogólne niekorzystne wrażenie (*ex aequo* 9,8%). Ranking ocen negatywnych zamykała kategoria: Łódź jest miastem biednym, ubogim. Taki pogląd wyrażało 6,5% ankietowanych (rys. 4). Pojawiły się także opinie (6,0%), które trudno jednoznacznie zaklasyfikować do pozytywnych lub negatywnych, na przykład: „Łódź jest bardzo zróżnicowana;

³⁶ Pozytywne opinie respondentów pod względem ilości terenów zielonych w mieście wydają się w pełni uzasadnione, biorąc pod uwagę, że prawdziwym skarbem Łodzi są właśnie parki miejskie, których liczba wynosi 34, zajmując łączną powierzchnię 503,8 ha. Regularne kompleksy drzew wzdłuż ulic w centrum miasta praktycznie już nie istnieją, natomiast można spotkać ogrody byłych przemysłowców (27) w postaci zielonych enklaw złożonych z rzadkich gatunków drzew i krzewów, choć często są one zaniedbane. Zob. IV Akademia Letnia, Wyzwania Zrównoważonego Rozwoju w Polsce w 2011 r., <http://www.sendzimir.org.pl/sites/default/files/Raport%20z%20projektu%20Lodz%20Europejska%20Zielona%20Stolica%20do%202020%20roku.pdf>, [20.02.2012].

miasto pełne kontrastów; miasto niejednoznaczne; miasto nieodgadnione, duże czyste miasto, ale chciałam do domu; byłam oszołomiona; wszechobecne graffiti”. Część ocen (3,8%) odnoszących się do Łodzi polegała na porównaniu miasta z miejscami dobrze znanymi respondentom. Tak więc dla niektórych ankietowanych Łódź jest podobna do Grodna, dla innych do Lwowa, a dla jeszcze innych do Petersburga czy Taszkientu. Należy podkreślić, że pierwsze wrażenia młodzieży ze Wschodu dotyczące Łodzi odnosiły się najczęściej do najbliższego otoczenia Studium i związane były z realizacją pierwszych potrzeb respondentów.

Rys. 4. Kategorie w których respondenci ocenili Łódź negatywnie (N = 91)
Pytanie miało charakter otwarty. Istniała możliwość wskazania wielu odpowiedzi

Pomimo tak krótkiego pobytu młodzieży w Łodzi uznaliśmy, że możemy zapytać nowo przybyłych studentów, na ile atrakcyjna turystycznie wydaje im się Łódź. Z uzyskanych wyników badań wynika, że w ocenie ponad połowy ankietowanych Łódź jest miastem o przeciętnej atrakcyjności turystycznej (53,8%). Natomiast dla 25,2% respondentów miasto przedstawia się jako turystycznie nieatrakcyjne. Ocen pozytywnych w tej kategorii zanotowano łącznie 21,8%, z czego 20,8% respondentów wskazało, że Łódź jest atrakcyjna turystycznie, a 1%, że bardzo atrakcyjna turystycznie (rys. 5).

Rys. 5. Atrakcyjność turystyczna Łodzi w ocenie studentów ze Wschodu (N = 91)

O atrakcyjności miast świadczą w dużym stopniu jego walory architektoniczne. Zapytaliśmy zatem respondentów, co sądzą o atrakcyjności architektonicznej Łodzi? Większa część badanych była zdania, że Łódź jest miastem o średniej atrakcyjności architektonicznej (63,7%). Z opinią, że miasto jest atrakcyjne architektonicznie, zgodziło się 25,2% ankietowanych. Taka sama liczba respondentów (5,4%) była zdania, że Łódź jest miastem bardzo atrakcyjnym architektonicznie, jak i nieatrakcyjnym wcale (rys. 6). Na marginesie tych rozważań warto przypomnieć, iż w Łodzi znajdują się unikatowe w skali światowej zabytki XIX wiecznej architektury przemysłowej. W 2009 r. w Łodzi zarejestrowano 1647 obiekty zabytkowe, z czego 146 to pałace i wille, 122 budynki przemysłowe oraz 34 kościoły³⁷.

Rys. 6. Atrakcyjność architektoniczna Łodzi w ocenie słuchaczy SJPdC UŁ (N = 91)

Wpływ na warunki i komfort życia, a także ogólny wizerunek miasta ma w dużym stopniu stan środowiska naturalnego. W związku z powyższym zapytaliśmy młodzież ze Wschodu, jak oceniają pod tym względem Łódź. Respondenci ocenili kondycję środowiska naturalnego w mieście nad wyraz dobrze. Odnotowano 48,3% głosów wskazujących, że stan środowiska oceniany jest przez badanych na średni, a 43,1% na dobry. Oceny negatywne pojawiły się u niespełna 9% ankietowanych (rys. 7). Wyniki powyższego badania świadczą o tym, że studenci ze Wschodu oceniają poziom środowiska naturalnego Łodzi wyżej, niż wskazują na to eksperci, autorzy *Raportu na temat największych miast Polskich w 2011 roku* (w kategorii poziom życia mieszkańców)³⁸.

³⁷ Dane GUS: *Statystyka Łodzi 2010*. Coraz więcej starych, zniszczonych kamienic w centrum miasta odzyskuje dawny blask. Niestety często są to renowacje powierzchowne, które obejmują jedynie fasady bez podwórek. Mimo to na liście obiektów do rewitalizacji do 2014 r. znajduje się ponad 100 budynków w centrum Łodzi. Władze miasta liczą, że w ciągu najbliższych czterech lat może zostać wyremontowanych nawet 150 miejskich kamienic, <http://nieruchomosci.pb.pl/2517619,5611,loasz-wyda-36-mln-zl-na-remonty-kamienic>, [20.01.2012].

³⁸ W świetle powyższego raportu, Łódź pod względem stanu środowiska naturalnego plasuje się nieco poniżej przeciętnej wśród 11 największych aglomeracji Polski. W znacznym stopniu

Rys. 7. Ocena respondentów dotycząca stanu środowiska naturalnego w Łodzi (N = 91)

Interesująco prezentują się również oceny młodzieży ze Wschodu dotyczące funkcjonowania transportu publicznego oraz stanu czystości miasta. Respondenci dobrze oceniali funkcjonowanie transportu publicznego w Łodzi. Ponad 60% ankietowanych wyraziło opinię, że środki komunikacji miejskiej funkcjonują w Łodzi dobrze, a ponad 16%, że bardzo dobrze. Średnie oceny w tej kategorii wyraziło 18,6% badanych. Ogólna wartość ocen negatywnych wyniosła 5,3% (rys. 8). Wysoka ocena funkcjonowania komunikacji miejskiej w Łodzi zaprezentowana przez młodzież ze Wschodu nie może dziwić, biorąc pod uwagę opinię, jaką wyraziła jedna z respondentek przybyła z Białorusi: „W Łodzi autobusy i tramwaje kursują znakomicie. U mnie w mieście nigdy nie wiadomo kiedy przyjedzie autobus czy trolejbus, bo nawet nie ma rozkładów jazdy”³⁹. Wyniki naszych badań w tej kategorii są zbieżne z ogólnymi ocenami dotyczącymi funkcjonowania transportu publicznego w Polsce, wyrażanymi przez cudzoziemców studiujących w naszym kraju⁴⁰. Krytyczne uwagi na temat transportu publicznego w Łodzi mają natomiast władze miasta oraz studenci łódzkich uczelni wyższych⁴¹.

decyduje o tym szybki wzrost zagęszczenia ruchu samochodowego, co prowadzi do zwiększenia emisji spalin. Łódź uzyskuje równocześnie doskonały wynik w kwestii oczyszczania ścieków (100% ścieków jest oczyszczonych).

³⁹ Opina wyrażona przez studentkę z Białorusi. Ankieta: RP 17/SJPdC 2011.

⁴⁰ Pozytywne opinie studentów-cudzoziemców studiujących w Polsce na temat transportu publicznego w Łodzi dotyczą również funkcjonowania komunikacji miejskiej oraz międzymiastowej w całym kraju, na co wskazują badania przeprowadzone przez Jarosława Rokickiego. Zob.: J. Rokicki, *Studenci obcokrajowcy o Polsce i Polakach*, „Przegląd Polonijny” 1998, XXIV, z. 4, s. 80.

⁴¹ Na niski poziom transportu zbiorowego w Łodzi wskazuje dokument Strategii Zintegrowanego Rozwoju Łodzi 2020+, *Diagnoza Strategiczna Łodzi. Synteza*, <http://www.uml.lodz.pl/miasto/strategia/> [21.02.2012]. W ocenie studentów łódzkich uczelni publicznych jakość usług w zakresie komunikacji publicznej należy do jednych z najsłabszych stron miasta. Zob. *Łódź w oczach studentów łódzkich publicznych uczelni wyższych. IV edycja 2009-2010*, http://spatium.uni.lodz.pl/?page_id=303, [21.02.2012].

Rys. 8. Ocena funkcjonowania transportu publicznego (N = 91)

Z ogólnie pozytywnym wizerunkiem miasta wiążą się także oceny respondentów dotyczące czystości Łodzi. Trzy czwarte młodzieży ze Wschodu (75,8%) uznało, że poziom czystości w mieście jest zadowalający (55,0% opinii, że miasto jest dość czyste, 18,7%, że czyste oraz 2,1%, że bardzo czyste). Oceny negatywne w tej kategorii wyraziło 24,1% badanych (22,0% – brudne miasto; 2,1% – bardzo brudne miasto) (rys. 9). Nadmienić tu należy, że rzeczywistość okolice osiedla akademickiego i Studium, w tym obecność nowych gmachów uniwersyteckich i parków, sugerują, że miasto to jest zadbane. Wystarczy jednak udać się nieco dalej, aby przekonać się, że Łódź jest w rzeczywistości zaniedbana i brudna. Dlatego też opinie młodzieży ze Wschodu wyraźnie kontrastują z powszechną opinią turystów i osób odwiedzających miasto, uwidocznioną zarówno w badaniach dotyczących ruchu turystycznego w Łodzi⁴², jak i w wypowiedziach prasowych i telewizyjnych. Można także przypuszczać, że część naszych respondentów opuściło miejscowości i miasta znacznie gorzej utrzymane od Łodzi.

Rys. 9. Poziom czystości w Łodzi w ocenie respondentów (N = 91)

⁴² Zarówno turyści krajowi, jak i zagraniczni ze wszystkich elementów oferty turystycznej Łodzi najniżej ocenili czystość ulic i toalet publicznych. Zob. *Ruch turystyczny w Łodzi i województwie łódzkim w 2010 roku*, s. 74.

Poza wymienionymi elementami wizerunku Łodzi interesowały nas również opinie respondentów na temat mieszkańców ich nowego miasta. Uzyskane wyniki badań swobodnych wypowiedzi mogą świadczyć o tym, że to właśnie łodzianie stanowią najmocniejszą stronę miasta. Badani, charakteryzując łodzian, najczęściej wymieniali zestaw trzech cech: życzliwi 59,3%, przyjaźni lub przyjacielscy 46,1% oraz gościnni 39,5%. Na kolejnych miejscach znalazły się takie określenia, jak: weseli 30,7%, cisi 16,4%, zrównoważeni 16,4%, smutni 13,1%, głośni 12,0%. Załedwie 2,1% ankietowanych wskazywała, że łodzianie są niegościnni i 1%, że są nieprzyjaźni. Respondenci ponadto wskazali, że mieszkańcy Łodzi są: zadbani 9,8%, pomocni 9,8%, impulsywni 5,4%, koleżeńscy i nadużywający alkoholu *ex aequo* 3,2% oraz niechłujni, grubiańscy, spokojni *ex aequo* 2,1% (tab. 5). Przekonanych o tym, że łodzianie są: otwarci, uprzejmi, agresywni, fajni, nieufni, nietowarzyscy, dobrzy, gadatliwi, zwyczajni, ubodzy, zamknięci, przyjemni, narzekający, schludni, wulgarni, uprzejmi, było *ex aequo* 1% ankietowanych⁴³.

Tabela 5. Cechy mieszkańców Łodzi
w ocenie młodzieży ze Wschodu (N = 91)

Cecha	Ogółem w (%)
Życzliwi, bardzo życzliwi	59,3
Przyjaźni, przyjacielscy	46,1
Gościnni, bardzo gościnni	39,5
Weseli	30,7
Inne cechy	19,7
Cisi	16,4
Zrównoważeni	16,4
Smutni	13,1
Głośni	12,0
Zadbani	9,8
Bardzo pomocni	9,8
Impulsywni	5,4
Grubiańscy	2,1
Niechłujni	2,1
Niegościnni	2,1
Spokojni	2,1

⁴³ W świetle badań Sławomira Łodzińskiego przeprowadzonych wśród studentów obcokrajowców studiujących w Warszawie do najczęściej wymienianych cech Polaków należą: gościnność, pijaństwo i pobożność, natomiast studenci ze Wschodu wskazywali na: pobożność, gościnność, pijaństwo i patriotyzm Polaków. Zob. P. de Carvalho, *Studenci obcokrajowcy w Polsce*, s. 108–109.

Pytanie miało charakter otwarty. Istniała możliwość wskazania wielu odpowiedzi.

Respondenci niniejszego badania w wielu przypadkach wywodzący się z ubogich, spauperyzowanych rodzin lub środowisk na Wschodzie oraz mniejszych, często zaniedbanych miejscowości są szczególnie wyczuleni na takie zjawiska społeczne jak bieda, alkoholizm i bezrobocie. Pomimo iż w najbliższym sąsiedztwie akademika nie ma enklaw biedy⁴⁴, to poruszanie się w obszarze śródmiejskim Łodzi umożliwiła słuchaczom Studium dostrzeżenie ubóstwa znacznej części mieszkańców naszego miasta. W związku z powyższym zapytaliśmy naszych ankietowanych o ich opinie na temat biedy, jak również zjawisk patologicznych mających miejsce w Łodzi. Na pytanie *Czy i w jakim stopniu dostrzega Pan/Pani biedę w Łodzi* 62,5% respondentów odpowiedziało, że niekiedy ją dostrzega, a 19,7%, że jest bardzo widoczna. 16,4% ankietowanych wskazało, że nie widzi jej w ogóle, a 1%, że bieda w mieście jest powszechna (rys. 10).

Rys. 10. Poziom ubóstwa w Łodzi w ocenie młodzieży ze Wschodu (N = 91)

Wśród zjawisk patologicznych, na jakie zwrócili uwagę nasi respondenci, na pierwszy plan wysuwa się problem alkoholowy. Aż 51,8% badanych dostrzegło zjawisko nadużywania alkoholu wśród mieszkańców Łodzi. Jest ono szczególnie widoczne w przestrzeni publicznej miasta⁴⁵. Na drugim miejscu znalazł się wandalizm 21,7%, a na trzecim narkomania 6,5%. Na dalszych lokatach uplasował się problem bezdomności, rozbojów oraz nikotynizmu (rys. 11).

⁴⁴ Pod koniec XX w. zidentyfikowano w Łodzi 17 enklaw biedy, w których żyło 44 tys. osób, co stanowiło 5,4% ogółu mieszkańców miasta. W Śródmieściu znajduje się jedna enklawa biedy (XV „Ogrodowa”), składająca się z dwóch mocno spauperyzowanych kwadratów ulic, zlokalizowana jest w pobliżu terenu, na którym rozpoczął się rozwój przemysłowy Łodzi. Teren ten zabudowany jest najczęściej czteropiętrowymi kamienicami. Zob. J. Grotowska-Leder, *Łódzkie enklawy biedy*, [w:] *Żyć i pracować w enklawach biedy: (klimaty łódzkie)*, red. W. Warzywoda-Kruszyńska, Łódź 1998, s. 36–37, 39–40.

⁴⁵ Problem pijaństwa wśród Polaków pojawia się w wielu opiniach studentów-cudzoziemców oraz turystów zagranicznych. W świetle wielu opinii nadmierne spożywanie alkoholu jest drugą („ciemną”) stroną polskiej gościnności. Zob. J. Rokicki, *Studenci obcokrajowcy o Polsce...*, s. 104.

Rys. 11. Zjawiska patologiczne w Łodzi w ocenie młodzieży ze Wschodu (N = 91)

W naszym projekcie badawczym *Łódź w oczach studentów ze Wschodu* znalazło się także miejsce dla oceny wizerunku miasta w obszarze kultury. W związku z powyższym zapytaliśmy naszych respondentów, jak oceniają ofertę kulturalną Łodzi (w tym ofertę łódzkich teatrów, kin, galerii, oraz innych ośrodków kultury). Blisko połowa respondentów (46,1%) wskazała, że miasto posiada bogatą ofertę w sferze kultury. Niewiele mniej respondentów (45,0%) odpowiedziało, że oferta ta jest jedynie przeciętna. Natomiast 7,6% ankietowanych wyraziło przekonanie, że miasto dysponuje bardzo bogatą ofertą kulturalną. Tylko 1,0% badanych było zdania przeciwnego (oferta jest uboga)⁴⁶ – rys. 12.

Rys. 12. Oferta kulturalna Łodzi w ocenie młodzieży ze Wschodu (N = 91)

Ponadto zapytaliśmy młodzież ze Wschodu, jak w ich ocenie przedstawia się wizerunek Łodzi w kontekście możliwości spędzania czasu wolnego na terenie miasta (oferta rozrywkowa oraz związana ze sportem i rekreacją). Wyniki

⁴⁶ *Raport na temat największych miast Polski 2011* ujawnia, że sytuacja Łodzi w zakresie kultury wysokiej kształtuje się poniżej średniej dla jedenastu największych miast w Polsce. Budżet miasta przeznaczony na kulturę w przeliczeniu na jednego mieszkańca należy do stosunkowo niskich. Liczba festiwali teatralnych jest niższa niż w innych dużych miastach Polski, natomiast w zakresie festiwali filmowych Łódź znajduje się w ścisłej czołówce.

badania okazały się nad wyraz korzystne dla Łodzi. Ponad 65% respondentów wyraziła przekonanie, że miasto oferuje swoim mieszkańcom bogatą lub bardzo bogatą ofertą w zakresie spędzania czasu wolnego (bogata oferta 52,7%, bardzo bogata oferta 13,1%). Opinię, że oferta rozrywkowo-sportowa Łodzi jest przeciętna, podzielało 29,6% ankietowanych. Jedynie 3,2 % młodzieży wskazało, że propozycje miasta w zakresie spędzania czasu wolnego mieszkańców są dalece niewystarczające⁴⁷.

Rys. 13. Ocena respondentów dotycząca oferty spędzania czasu wolnego w Łodzi (N = 91)

6. Podsumowanie

Podsumowując projekt *Łódź w oczach młodzieży ze Wschodu*, warto odwołać się do innych badań dotyczących wizerunku miasta, realizowanych od kilku lat wśród mieszkańców Łodzi oraz studentów łódzkich uczelni. W świetle badań przeprowadzonych przez Mariusza Sokołowicza i Ewę Boryczko na temat wizerunku miasta wśród studentów uczelni wyższych⁴⁸ młodzież kojarzyła Łódź w znacznej mierze ze zniszczonymi kamienicami, pustymi fabrykami i przemysłem włókienniczym, który był głównym motorem rozwoju miasta w XIX i XX w. Negatywne opinie o swoim mieście wyrażali także sami mieszkańcy Łodzi, na co

⁴⁷ Łódź pod względem dostępnych miejsc kinowych oraz stadionowych zajmowała do niedawna ostatnie miejsce w gronie największych miast Polski. Do zmiany tej niekorzystnej sytuacji przyczyniło się wybudowanie w 2009 r. hali widowiskowo-sportowej Arena. Liczba restauracji w Łodzi w przeliczeniu na jednego mieszkańca jest także poniżej przeciętnej ogólnokrajowej. Inaczej przedstawia się sytuacja w przypadku liczby klubów, pubów i dyskotek w Łodzi. Na samej tylko ulicy Piotrkowskiej wielbiciele nocnego życia mają do dyspozycji ponad 100 obiektów tego typu. Zob.: <http://www.medicaltourism.pl/atrakcje-turystyczne/42-atrakcje-turystyczne/97-od-.html> [5.03.2012].

⁴⁸ M. E. Sokołowicz, E. M. Boryczko, *Marka Łodzi jako czynnik budujący tożsamość Łódzkiego Obszaru Metropolitalnego*, [w:] *Łódzka metropolia. Problemy integracji społecznej i przestrzennej*, red. A. Suliborski, Z. Przygodzki, Łódź 2010, s. 81.

wskazuje w swoich badaniach Agnieszka Michalska-Żyła. Łodzianie zapytani, jak postrzegają swoje miasto, odpowiadali, że jest ono zaniedbane, szare, ponure i zadymione⁴⁹. Młodzież zza wschodniej granicy naszego kraju także zwracała uwagę na przemysłowy rodowód Łodzi. Konsekwencje, jakie niesie ze sobą to dziedzictwo, wyraźnie podzieliły ankietowanych. Część badanych wskazała, że industrialny charakter miasta jest kojarzony obecnie z zacofaniem i degradacją. Z kolei inna grupa młodzieży była zdania przeciwnego, uważając, że status miasta przemysłowego jest oznaką nowoczesności i prestiżu. Studenci ze Wschodu, podobnie jak turyści zagraniczni odwiedzający Łódź, przed przyjazdem do Polski dysponowali w większości informacją ogólną o mieście, którą uzyskali głównie za pośrednictwem Internetu oraz rodziny i znajomych. U słuchaczy zza wschodniej granicy naszego kraju przeważały wyobrażenia pozytywne o mieście z widoczną tendencją do idealizowania miejsca przyszłego pobytu (piękne, kolorowe, nowoczesne miasto). Pierwsze odczucia młodzieży po przybyciu do Łodzi były raczej korzystne. Badani wskazywali na dużą ilość terenów zielonych, zwłaszcza parków miejskich, oraz walory architektoniczne miasta. Niekorzystne wrażenie na przyjeźdźnych zrobiła natomiast liczba zniszczonych i zaniedbanych budynków. Atrakcyjność turystyczna miasta została oceniona przez badanych jako przeciętna.

Raport z badań: *Łódź w oczach studentów łódzkich publicznych uczelni wyższych*. (IV edycja) ujawnił, że do najsłabiej ocenianych przez polskich studentów obszarów miasta należą: środowisko naturalne, komunikacja i transport lokalny. Najlepsze noty otrzymała natomiast nauka, kultura i rozrywka⁵⁰. Inny pogląd na te dziedziny funkcjonowania miasta wyraziła natomiast młodzież ze Wschodu. Słuchacze Studium dobrze ocenili stan środowiska naturalnego Łodzi. Większość respondentów wskazała na zadowalający poziom czystości miasta oraz sprawne funkcjonowanie transportu publicznego. Oferta kulturalna, jaką oferuje Łódź, w ocenie respondentów była wyższa od przeciętnej. Badani pozytywnie wyrazili się na temat propozycji miasta w zakresie spędzania czasu wolnego. Młodzież ze Wschodu wyraziła swoje opinie w kwestii biedy i zjawisk patologicznych w Łodzi. Zdaniem respondentów poziom ubóstwa w Łodzi jest znaczny, natomiast największą patologią społeczną – plaga alkoholizmu. Zdecydowanie najmocniejszą stroną miasta pozostają sami łodzianie. W ocenie młodzieży ze Wschodu są oni przede wszystkim życzliwi, przyjacielscy i gościnni. Warto dodać, że równie wysoko oceniają mieszkańców Łodzi turyści krajowi i zagraniczni, co potwierdza analiza ruchu turystycznego w Łodzi przeprowadzona w 2010 r.⁵¹ Należy podkreślić,

⁴⁹ A. Michalska-Żyła, *Wizerunek miasta przemysłowego. Przykład Łodzi*, [w:] *Współczesne miasta. Szkice socjologiczne*, red. M. Dymnicka, A. Majer, Łódź 2009, s. 137.

⁵⁰ http://spatium.uni.lodz.pl/?page_id=174, [17.03.2012].

⁵¹ B. Włodarczyk (red.), *Ruch turystyczny w Łodzi i województwie łódzkim w 2010 roku*, Łódź 2011, s. 73–74.

że badania wizerunku Łodzi prowadzone wśród studentów ze Wschodu odbyły się w okresie jednego miesiąca od przybycia młodzieży do Polski. Z informacji uzyskanych od wykładowców Studium wiadomo, że w toku dalszej nauki w placówce projektowane są dodatkowe zajęcia mające na celu pogłębienie wiedzy słuchaczy o kraju i regionie (prelekcje, projekcje filmów o Łodzi). Dodatkowo władze Studium organizują wyjazdy terenowe, podczas których młodzież ma okazję zapoznać się bliżej z kulturą i historią naszego miasta (m. in. zwiedzanie zespołu fabryk włókienniczych – Księży Młyn, wizyty w muzeum włókiennictwa i w pałacu Herbsta). Można zatem przypuszczać, że powtórzenie niniejszych badań po upływie kilku miesięcy od rozpoczęcia nauki młodzieży w Studium byłoby w pełni uzasadnione.

Zaprezentowane w niniejszym artykule wyniki badań mogą posłużyć do tworzenia nowych oraz doskonalenia istniejących programów marketingowych dla Łodzi. Ponadto mogą one okazać się pomocne przy działaniach promocyjnych Uniwersytetu Łódzkiego, zwłaszcza skierowanych do środowisk polonijnych na Wschodzie. Należy pamiętać, że Łódź jest ewenementem spośród największych ośrodków akademickich w kraju, gdyż w najmniejszym stopniu zatrzymuje u siebie absolwentów przybyłych spoza miasta⁵². Działania władz samorządowych oraz władz Uniwersytetu Łódzkiego powinny zatem zmierzać nie tylko do zachęcenia młodych ludzi do studiowania w Łodzi, ale także stwarzania im takich warunków, aby chcieli pozostać w Łodzi na dłużej. Jedną z absolwentek Studium, która zdecydowała związać się z Łodzią na stałe, tak oto wspomina swoje pierwsze wrażenia o mieście:

Kiedy zobaczyłam z okna akademika (zamieszkałam na szóstym piętrze) ponury krajobraz, chciałam jak najszybciej uciekać. Do dziś pamiętam ten dzień. Pomyślałam sobie wtedy: Po kursie wyjadę do innego miasta... szarość, wielkość, nieufni ludzie, pośpiech. Dopiero po kilku miesiącach odnalazłam coś dla siebie w tym dużym i poniekąd smutnym mieście, spojrzałam na nie oczyma duszy⁵³.

⁵² K. Szubański, *Demografowie: za 25 lat liczba łodzian spadnie poniżej 600 tys.*, *www.Gazeta.pl*, [8.01.2012]; *Gorący Temat*, Telewizja Polska Łódź, Jacek Grudzień (red.), 15.12.1010 r.

⁵³ Relacja Marty, absolwentki SJPdC UŁ w roku akademickim 2000/2001. Ankieta: RP 79/SJPdC 2011.